

Проведення закритого судового

розгляду з метою охорони нотаріальної таємниці

О. Є. Остапенко

здобувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

У статті розглянуто питання про проведення закритого судового засідання, як гарантію нерозголошення відомостей, що містять нотаріальну таємницю; про важливість умов неупередженого, всебічного і повного дослідження обставин кримінального правопорушення та ухвалення на цій основі законного, обґрунтованого і справедливого рішення. **Ключові слова:** судове засідання, судове провадження, суд, нотаріус, довідки про вчинені нотаріальні дії, нотаріальні документи.

В статье рассмотрен вопрос о проведении закрытого судебного заседания, как гарантию неразглашения сведений, которые содержат нотариальную тайну; о важности условий непредубежденного, всестороннего и полного исследования обстоятельств криминального правонарушения и принятия на этой основе законного, обоснованного и справедливого решения.

Ключевые слова: судебное заседание, судебное производство, суд, нотариус, справки о совершенных нотариальных действиях, нотариальные документы.

In article author considered a question of carrying out the closed court session, as a guarantee of nondisclosure of sheets which

contain notarial secret; about importance of conditions of unbiased, comprehensive and full investigation of circumstances of a criminal offense and acceptance on this basis of the lawful, reasonable and fair decision.

Keywords: court session, judicial production, court, notary, certificates of perfect notarial actions, notarial documents.

Згідно з пунктом 7 частини 3 статті 129 Конституції України, однією з основних засад судочинства є гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами.

Гласність судового процесу розглядається у юридичній літературі як: «1) засіб підвищення рівня виховного впливу судового процесу на присутніх; 2) спосіб публічного контролю з боку суспільства, громадськості за судовою владою; 3) одна з гарантій забезпечення законності суду; постановлення ним законних та обґрунтованих рішень».

Про вимогу гласності судового розгляду йдеться у ст. 27 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [6], ст. 6 Цивільного процесуального кодексу України [1, с. 160], ст. 12 Кодексу адміністративного судочинства України [1, с. 108], ст. 4-4 Господарського процесуального кодексу України [2, с. 16-18].

Вимога гласності судового розгляду закріплена у міжнародних правових актах у сфері захисту прав людини, серед яких: Загальна декларація прав людини (ст. 10), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права [3, с. 18-26], Конвенція про захист прав і основоположних свобод людини (ст. 6) [4, с. 270-283].

Нормативне закріплення гласності судового розгляду в усіх цих документах

свідчить про важливість даної засади під час здійснення правосуддя та її ключову роль у прийнятті судом справедливого рішення [5, с. 20-22].

Сутність гласності і відкритості судового провадження та його повного фіксування технічними засобами цієї засади полягає у забезпеченні можливості: «1) кожній повнолітній особі бути присутньою під час судового розгляду в залі судового засідання; 2) висвітленні в засобах масової інформації відомостей про хід і результати судового процесу, а також іншими способами повідомити населення про його перебіг (зовнішня гласність)».

Гласність кримінального провадження «...є важливою умовою неупередженого, всебічного і повного дослідження обставин кримінального правопорушення та ухвалення на цій основі законного, обґрунтованого і справедливого рішення» [6, с. 1224].

Реалізація ідеї гласності у кримінальному судочинстві має велике значення для формування правосвідомості населення, довіри до правосуддя, забезпечує виховний вплив судового процесу на підсудних, громадян у залі суду і поза нею через засоби масової інформації. Гласність є своєрідним громадським контролем за діяльністю суддів, прокурорів, слідчих, захисників, що, безперечно, підвищує у них почуття відповідальності за хід і результати процесу, позитивно впливає на етику взаємовідносин осіб, що беруть участь у справі. Гласність не прямо, але досить відкрито сприяє підвищенню професійної кваліфікації суддів, прокурорів, захисників завдяки кращому баченню в таких умовах своїх помилок і промахів, а також позитивних актів діяльності.

Не вся інформація, що досліджується під час судового провадження, повинна бути доступною для громадськості. Від-

критий судовий розгляд має не тільки позитивні, а й негативні наслідки. Саме тому КПК України передбачає певні винятки з засади гласності судового провадження [7, с. 438].

Обмеження гласності судового провадження відбувається при проведенні закритого судового розгляду за наявності підстав, передбачених ч. 2 ст. 27 КПК України. Відповідно до пункту 4 частини 2 цієї статті слідчий суддя, суд можуть прийняти рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини у випадках, якщо здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом.

Однією з таких таємниць є нотаріальна таємниця, на що звертають увагу автори одного із науково-практичних коментарів КПК України, коментуючи п. 4 ч. 2 ст. 27 КПК України, автори методичних рекомендацій «Підтримання прокурором державного обвинувачення в умовах дії нового Кримінального процесуального кодексу України», які досліджують підстави для проведення закритого судового провадження.

Таким чином, відповідно до пункту 4 частини 2 статті 27 КПК України слідчий суддя, суд можуть прийняти рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні, якщо здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення нотаріальної таємниці.

Згідно зі статтями 306, 307 КПК України, слідчий суддя також розглядає скарги заінтересованих осіб на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, про які йдеться у ч.1 ст. 303 цього Кодексу.

Перед тим, як застосувати контрольні повноваження, слідчий суддя пови-

нен вивчити копії матеріалів, якими сторона кримінального провадження, що подала відповідне клопотання, обґрунтовує свої доводи. Вони додаються, наприклад, до клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Про це зазначено у ч. 2 ст. 141, ч. 2 ст. 145, п. 2 ч. 2 ст. 150, п. 1 ч. 2 ст. 154, абз. 2 ч. 2 ст. 171 КПК України. Такі ж копії матеріалів, з огляду на зміст положень ч. 6 ст. 9 КПК України, мають долучатися до клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів. Роз'яснення по цьому питанню надані Вищим спеціалізованим судом України у п. 7 Інформаційного листа від 5 квітня 2013 р. №223-558/0/4-13 «Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження» [8, с. 174-184].

Слідчому судді мають бути надані і копії матеріалів, якими слідчий, прокурор обґрунтовують доводи клопотання про застосування запобіжних заходів (п.1 ч. 3 ст. 184 КПК України).

Якщо слідчий суддя, вивчаючи надані матеріали, дійде висновку, що здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення нотаріальної таємниці, він має постановити мотивовану ухвалу про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні.

Суд приймає рішення про проведення закритого судового засідання під час здійснення підготовчого провадження (п. 2 ч. 2 ст. 315 КПК України). Про його прийняття мова йде у п. 3 Інформаційного листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 3 жовтня 2012 р. №223-1430/0/4-12 «Про порядок здійснення підготовчого судового провадження від-

повідно до Кримінального процесуального кодексу України» [9, с. 85-94].

Суд повинен з'ясувати, чи є підстави для здійснення судового розгляду кримінального провадження в закритому судовому засіданні та чи приймав слідчий суддя рішення (постановляв ухвалу) під час досудового розслідування про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні. Якщо слідчий суддя прийняв таке рішення, судове провадження проводиться у закритому судовому засіданні.

Якщо ж питання проведення кримінального провадження у такому засіданні не було предметом розгляду слідчого судді, суд, перевіривши наявність підстав, передбачених у ч. 2 ст. 27 КПК України, може прийняти рішення про здійснення судового розгляду в закритому судовому засіданні. Порядок розгляду кримінального провадження (здійснення кримінального провадження у відкритому чи закритому судовому засіданні) може бути змінено ухвалою суду під час судового провадження за клопотанням однієї із сторін.

Зі змісту частин 4, 7 статті 27 КПК України випливає, що кримінальне провадження у закритому судовому засіданні, яке проводиться з метою нерозголошення нотаріальної таємниці, суд здійснює з дотриманням правил судочинства, передбачених цим Кодексом.

На судовому розгляді в закритому судовому засіданні можуть бути присутні лише сторони та інші учасники кримінального провадження. Судове рішення має проголошуватися прилюдно з пропуском інформації, для дослідження якої проводилося закрите судове засідання та яка на момент проголошення судового рішення підлягає подальшому захисту від розголошення.

Потрібно зазначити, що у випадку здійснення кримінального провадження

у закритому судовому засіданні в інтересах охорони нотаріальної таємниці засада гласності і відкритості судового провадження продовжує діяти, хоча і до певної міри в обмеженому вигляді.

На жаль, положення частини 2 статті 27 КПК України повноцінно не гарантує нерозголошення таємниць, що охороняються законом, у тому числі й нотаріальної таємниці. За наявності відповідних підстав право приймати рішення про проведення закритого судового розгляду залишено за слідчим суддею та судом не у вигляді норми зобов'язуючого характеру, а як певна можливість, яка може бути реалізована або ні незалежно від позиції осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні.

Те, що у частині 2 статті 27 КПК України йдеться про можливість, а не обов'язковість здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні, підкреслює Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ у вищезазначеному Інформаційному листі від 3 жовтня 2012 р. №223-1430/0/4-12. У пункті 3 цього листа зазначено таке: «Слід зауважити, що згідно з ч. 2 ст. 27 КПК кримінальне провадження в судах усіх інстанцій здійснюється відкрито, крім деяких випадків, коли суд може (тобто має право, а не зобов'язаний) прийняти рішення про розгляд справи в закритому засіданні».

У частині 1 статті 20 КПК 1960 р. це питання регулювалось інакше. Після внесення до цієї норми доповнень Законом від 22 травня 2003 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності» у ній зазначалось, що розгляд справ у всіх судах відкритий, за винятком випадків, коли це суперечить інтересам охорони державної або іншої захищеної законом таємниці. Таким чином,

обов'язково мало проводитись закрите судове засідання, якщо йшлося про охорону не тільки державної, а й іншої таємниці, яка захищена законом. На зазначеній обставині акцентувалась увага у юридичній літературі.

Вважаємо, що аналогічним має бути регулювання і у чинному КПК України. На наш погляд, перше речення ч. 2 ст. 27 КПК України після слова «відкрито» слід доповнити словами «за винятком випадків, коли це суперечить інтересам охоронюваної законом таємниці». При такій регламентації стає зайвим п. 4 у ч. 2 ст. 27 КПК України. Його слід виключити з цієї норми.

Закрите судове засідання не може гарантувати нерозголошення відомостей, які містять нотаріальну таємницю, оскільки у цьому випадку певна інформація стає відомою досить значному колу осіб: суддям, присяжним, прокурору, захиснику, обвинуваченому, потерпілому, цивільному позивачу, цивільному відповідачу і їх представникам, перекладачу, секретарю судового засідання, судовому розпоряднику, свідку, експерту. Однак відповідальність за розголошення таємниці закритого судового засідання законодавством не передбачена.

У російській юридичній літературі З. В. Макарова висловила слушну пропозицію про доповнення КПК Російської Федерації статтею, що при розгляді справи цілком або частково у закритому судовому засіданні головуючий попереджає усіх осіб, які беруть участь у справі, про недопустимість розголошення відомостей, які будуть оголошуватися і досліджуватися у закритому судовому розгляді, і про відповідальність за статтею кримінального закону, про що робиться відмітка у протоколі судового засідання та береться підписка.

Деякі українські науковці під час дії КПК 1960 р. також наголошували на необхідності доповнити цей Кодекс стат-

тею про недопустимість розголошення даних закритого судового засідання. Таку пропозицію висловили В. В. Король, Т. В. Чабайовський, А. О. Шаповалова, О. І. Поповченко [10, с. 16].

Потрібно зазначити, що у кримінально-процесуальному законодавстві деяких країн вже врегульовано питання про гарантії нерозголошення даних закритого судового засідання. Як приклад, можна навести ч. 3 ст. 287 «Забезпечення гласності судового розгляду» КПК Республіки Білорусь.

Згідно з цією нормою, суд вправі попередити осіб, які беруть участь у закритому судовому засіданні, про недопустимість розголошення без його дозволу даних засідання, про що від них береться підписка з попередженням про відповідальність згідно зі ст. 407 Кримінального кодексу Республіки Білорусь. З метою захисту відомостей, що становлять державні секрети або іншу таємницю, що охороняється законом, яка міститься у матеріалах кримінальної справи, суд попереджає осіб, які беруть участь у закритому судовому засіданні, про відповідальність за розголошення таких відомостей, про що від них береться підписка.

На наш погляд, чинний КПК України також слід доповнити статтею «Забезпечення гласності судового провадження», яка має передбачати норму про попередження слідчим суддею, судом учасників кримінального провадження про недопустимість розголошення без його дозволу даних закритого судового провадження та про кримінальну відповідальність за таке розголошення. Одночасно КК України необхідно доповнити статтею, яка б передбачала відповідальність за розголошення даних закритого судового засідання.

Досліджуючи питання про проведення закритого судового розгляду з ме-

тою охорони нотаріальної таємниці, слід звернути увагу на таку обставину.

Прогресивним кроком у забезпеченні гласності судового розгляду стало прийняття 22 грудня 2005 р. Закону України «Про допуск до судових рішень». У статті 3 цього Закону передбачено створення та введення Єдиного державного реєстру судових рішень, до якого включаються всі судові рішення судів загальної юрисдикції.

Відповідно до частин 3, 4 статті 2 вказаного Закону особам, які беруть (брали) участь у справі, забезпечується доступ до судових рішень у їхній справі в порядку, встановленому процесуальним законом. Особи, які не беруть (не брали) участі у справі, мають право ознайомитися з судовим рішенням у повному обсязі, якщо воно безпосередньо стосується їхніх прав, свобод, інтересів чи обов'язків у порядку, передбаченому цим Законом.

Про доступ до судових рішень зацікавлених осіб йдеться у ст. 9 вказаного Закону. Особа, яка не бере (не брала) участі у справі, якщо судові рішення безпосередньо стосуються її прав, свобод, інтересів чи обов'язків, може звернутися до апарату відповідного суду з письмовою заявою про: 1) надання можливості ознайомитися із судовим рішенням; 2) надання можливості виготовити в приміщенні суду копії судового рішення за допомогою власних технічних засобів; 3) виготовлення копії судового рішення апаратом суду.

У заяві особа повинна обґрунтувати, чому вона вважає, що судові рішення безпосередньо стосуються її прав, свобод, інтересів чи обов'язків. Заява розглядається відповідною службовою особою апарату суду невідкладно, а якщо вона потребує додаткового вивчення, – протягом трьох робочих днів. Про результати розгляду заяви службова особа апарату

суду вносить запис до відповідного журналу із зазначенням відомостей про особу, яка звернулася з цією заявою. Копія судового рішення, виготовлена апаратом суду, засвідчується відповідальною службовою особою апарату суду та печаткою суду із зазначенням дати. Копія судового рішення видається за плату в розмірі, встановленому Кабінетом Міністрів України.

У частині 7 статті 9 Закону «Про допуск до судових рішень» визначені підстави для відмови у наданні доступу до судового рішення. Таке рішення приймається, якщо: 1) до суду звернулася особа, яка не має процесуальної дієздатності, або особа від імені заінтересованої особи за відсутністю відповідних повноважень; 2) матеріали справи передані до іншого суду чи на зберігання до державної архівної установи; 3) судові рішення безпосередньо не стосуються прав, свобод, інтересів чи обов'язків цієї особи.

Отже, законодавець не забороняє видавати заінтересованим особам копію судового рішення, якщо відбувся закритий судовий розгляд з метою нерозголошення відомостей про таємниці, що охороняються законом. Разом з тим у ч. 4 ст. 7 Закону передбачено, що у текстах судових рішень, відкритих для загального доступу, не можуть бути розголошені відомості, для забезпечення нерозголошення яких було прийнято рішення про розгляд справи в закритому судовому засіданні.

Таким чином, якщо закритий судовий розгляд відбувався саме з метою нерозголошення нотаріальної таємниці, у текстах копій вироку, ухвали про закриття кримінального провадження, ухвали про застосування примусових заходів медичного та виховного характеру, що видається зацікавленій особі, не можуть міститися відомості, що становлять предмет цієї професійної таємниці.

Список використаної літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України. Офіційний текст. – К. : Атіка, 2004. – 160 с. ; Кодекс адміністративного судочинства України. – К. : Скіф, 2005. – 108 с.
2. Господарський процесуальний кодекс України. Загальна декларація прав людини // Закон і бізнес. – 6 січня 1997. – С. 16-18.
3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права // Закон і бізнес. – 1997. – С. 18-26.
4. Конвенція про захист прав і основних свобод людини // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13. – С. 270-283.
5. Гутник П. М. Сучасні проблеми гласності судового розгляду з позицій практикуючого адвоката / П. М. Гутник // Адвокат. – 2010. – №7. – С. 20-22.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. проф. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К. : Юстиніан, 2012. – 1224 с.
7. Підтримання прокурором державного обвинувачення в умовах дії нового Кримінального процесуального кодексу України : зб. метод. рекомендацій / За заг. ред. В. П. Пшонки, Ю. М. Дьоміна. – К. : Алерта, 2013. – 438 с.
8. Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження : Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 квітня 2013 р. №223-558/0/4-13 // Новий Кримінальний процесуальний кодекс України : коментарі, роз'яснення, документи. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – С.174-184.
9. Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України : Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 3 жовтня 2012 р. №223-1430/ 0/4-12 // Новий Кримінальний процесуальний кодекс України : коментарі, роз'яснення, документи / Відп. ред. В. С. Ковальський. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – С. 85-94.
10. Поповченко О. І. Проведення кримінально-процесуальних дій з участю осіб, які виконують нотаріальні функції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / О. І. Поповченко. – К., 2009. – 16 с.